

Denne artikkelen kan kopieres fritt og viderefremidles til andre.

En forutsetning er at navn på utgiver (Strinda historielag), årbokas årstall og forfatter(e) oppgis.

Det må ikke foretas endringer i artiklene.

Det er ikke tillatt å skanne eller kopiere bilder i bøkene for bruk i andre sammenhenger.

Solveig Haugan – en arbeiderdikter fra Strinda

Av Lise Hartmann Flood

Av jord er du kommet - denne romanen hørte jeg mye snakk om. Det ble sagt at den handlet om Strinda i gamle dager. Strinda var inntil sammenslåingen med Trondheim 1. januar 1964 en nabobygd til Trondheim. Dette at noen hadde skrevet om livet på Strinda, vakte min nysgjerrighet. På Strinda har jeg vokst opp uten å vite noe særlig om denne bygdas tidligere liv og historie.

Boken var ikke lett å oppdrive. Endelig fikk jeg tak i den. Jeg slukte boken. Si-

Solveig Haugan. Fra Nils Johan Rud: *Av et halvt hundre år*.

den er den blitt en av mine favoritter, en bok jeg stadig vender tilbake til. Den fører meg rett inn i en annen tid, slik at jeg føler at jeg er til stede blant menneskene i boken og tar del i deres liv. Skildringen av menneskene er gjort med realisme, forståelse og varme. Boken er etter hvert blitt oversatt til russisk, estisk og tsjekkisk.

Romanen handler blant annet om brytningstiden på Strinda fra omkring 1890 til 1910, med oppstart av Strinda Teglverk og bygging av Moholt kirke, i dag Strinda hovedkirke. Det er om livet slik det kunne ta seg ut, blant annet for arbeidere og småbønder, samt deres kvinner og barn. For en stor del skriver Solveig Haugan også om arbeiderbevegelsen slik den tedde seg i brytningen mellom arbeider og bonde. Et av bokens budskap er at bønder og arbeidere må stå sammen i kampen for bedre kår. Boken tar for seg frykt knyttet til å la jorden ligge brakk, forsømmes - store mengder matjord blir kjørt bort fordi mest mulig leire skal vinnes frem for å bli brukt til teglstein.

Boken har et stort persongalleri. En av hovedpersonene er Tea, en sliten mor med mange barn, som strever med å holde den verste fattigdommen fra livet. Vi får et innblikk i kvinners arbeid og strev slik det kunne være omkring århundreskiftet. Tea strever fra morgen til kveld.

Et uttrykk som ”å gå i åket” går stadig igjen - en måte å beskrive et uendelig hverdagsslit på.

Det eneste håp hun har om å kunne ta det litt med ro med god samvittighet, er om hun skulle bli gravid. Redsel for ”skitreis”, det vil si spontanabort og sykdom som følger med dette, rir både menn og kvinner. I de fleste familier er det ikke penger til doktor om noe skulle gå galt. Derfor hender det at mannen tar en del tunge tak som ellers er kvinnens jobb, for eksempel vannbæring og de tyngste takene i fjøset. En ting til som Tea ser på som en fordel: Hun kan skyve mannen unna seg når hun vil. Det kommer et undrende hjertesukk fra Tea - hvordan klarer de ”å gå i åket” de som sjelden eller aldri er gravide.

Det vrimler av barn i de fleste hjem. Mange familier har tatt til seg barn for en ekstraskilling. Enten er det barn som det blir betalt for av fattigvesenet, eller det er barn hvor moren har betalt en engangssum for å la barnet gå imellom sine. Fosterbarna er de som må ta de tyngste takene hjemme, og som oftest blir holdt hjemme fra skolen når det trengs ekstra hjelp. Ofte tas både egne barn og fosterbarn ut av skolen for å arbeide på teglverket, på gårdene i bygda eller hjemme. I alle sommerferier blir barna satt i til dels hardt arbeid i eller utenfor hjemmet.

Ekstremt trang økonomi blir beskrevet. Melk og melkeprodukter har de fleste

2. utgave av romanen utgitt i 1975.

ikke råd til å bruke selv. Alt bringes til kjøpmannen i bytte for blant annet sirup, margarin, grønnsåpe, sild og kaffe. Det er knapt med varer å få i bytte for melken, og folk går stadig sultne. Når grisen slaktes, går salgssummen i sin helhet til avdrag på lån i banken. Bare blod og innmat har bonden råd til å beholde.

Mannens rolle er skildret på en nyansert måte. Også de må streve for tilværelsen. Mange triste barneskjebner dukker opp i det Solveig Haugan tar for seg hendelser

i barndommen til mennene. Disse opplevelsene har ofte gjort den enkelte til det de er blitt til som voksne. Boken handler også om streik og arbeiderbevegelse som holder sitt inntog i bygda i og med opprettelsen av teglverket. Folk utenfra som kommer til bygda for å ta jobb på teglverket, gjør godt arbeid når det gjelder å stifte fagforeninger, og når det gjelder å få folk til å holde ut blant annet i en streikeperiode.

Noen anmeldere sier at forfatteren har en tendens til å svartmale kapitalistene - det vil her si både storbønder og andre arbeidsgivere. Boken, mener mange, er et slag for kvinnesaken alene, men for Solveig Haugan, preget av kommunistisk ideologi, går frigjøring av kvinnen gjennom klassekamp. Endring av samfunnet som helhet bidrar til bedring av levekår både for menn, kvinner og barn.

Solveig Haugan ga bare ut denne ene romanen. Den kom første gang ut i 1953 og ble gitt ut på nytt i 1975. Boken fascinerte meg i den grad at jeg ble nysgjerrig og interessert i forfatteren Solveig Haugan. Hvem var hun, hva sto hun for - hadde hun skrevet noe mer? Etter en del undersøkelser blant annet på Internett, Trondheim folkebibliotek, Universitetsbiblioteket i Trondheim samt Statsarkivet i Trondheim kom det frem følgende:

Biografi

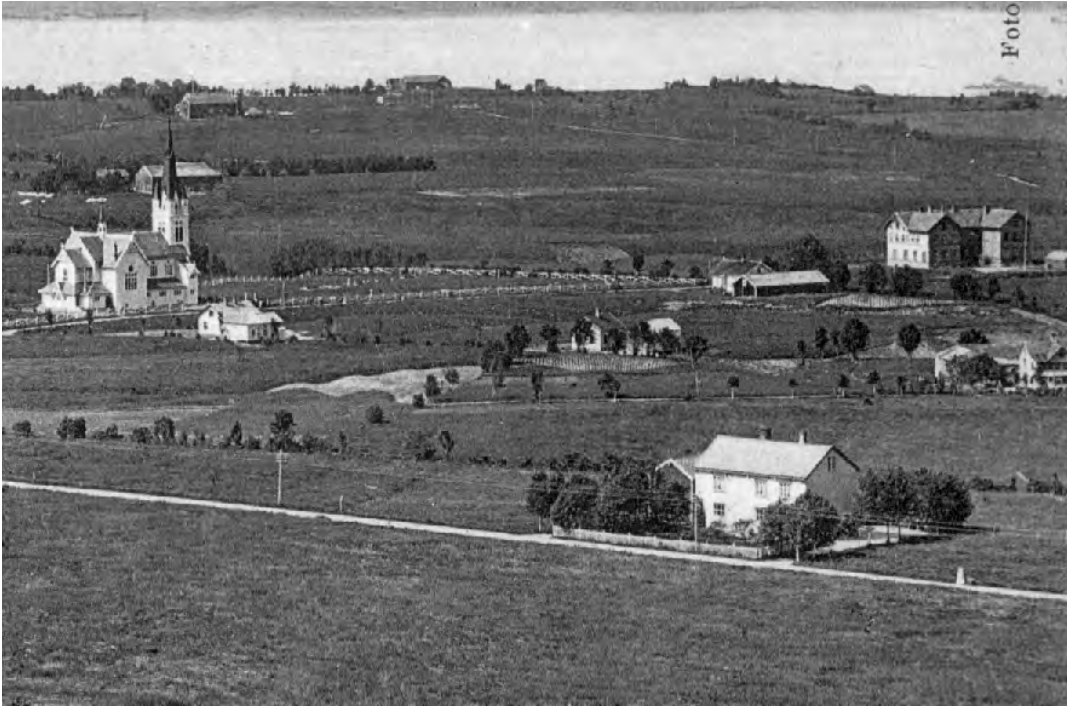
Solveig Therese Haugan ble født i Trondheim den 11. januar 1901. Hun

ble døpt den 3. mars 1901 og begynte på Åsvang skole 17. september 1908. Som foresatte står oppført gårdbruker J. Haugan, Moholt Østre - dette i følge Åsvang skoles protokoller. Hun ble konfirmert i Moholt kirke den 3. oktober 1915. Hennes bosted da hun ble konfirmert, var fremdeles Moholt Østre. Foreldrene står i kirkeboken som Anna Johansen, bakerske og Harald Gundersen, klinker.

Moren ble tidlig enke etter en gårdbruker på Strinda. I sin enkestand så moren til Solveig seg ikke råd for å beholde barnet. Solveig Haugan hadde flere søsken som hun aldri hadde kontakt med, og hun ble satt bort til slektninger på Moholt Østre på Strinda tre år gammel.

Solveig Haugan tok seg etter hvert arbeid i Trondheim. Hun arbeidet blant annet som hushjelp hos en biskop. Som så mange andre fikk hun et barn utenfor ekteskap. Biskopen rådet henne til å adoptere bort barnet da han mente at en unge ville være en klamp om foten på henne. Da barnet ble adoptert bort, var det to år. Barnet var en jente. Solveig Haugan prøvde flere ganger å finne frem til barnet uten at det lyktes. Etter Solveig Haugans død fikk datteren greie på hvem som var hennes riktige mor.

Etter en tid med ulike jobber i Trondheim tok Solveig Haugan seg arbeid ombord på en båt. Da båten kom til Amerika, stakk hun av og var i Amerika i ca. to år. Vel hjemme lå det en anmeld-

Strinda i 1907. Solveig Haugan vokste opp på gården Moholt Østre (gårdsnr. 53, bruksnr. 4) helt til høyre i bildet. Bak denne gården er Sør-Trøndelag amtsskole (fra 1902). I forgrunnen Åsvang skole (fra 1881). Strinden (Moholt) kirke ble innviet 18. oktober 1900.

Utsnitt av postkort utgitt av A. Røske.

delse og ventet på henne fordi hun hadde rømt fra båten, og Solveig fikk beskjed om å møte frem hos politiet. Etter at hun hadde tilstått, ble saken henlagt, da den, i følge politiet, var gått ut på dato.

I 1920-årene flyttet hun til Oslo. Der bodde hun siden. Solveig Haugan hadde fra sin tidligste ungdom vært organisert kommunist. Hun holdt foredrag i foreninger og organisasjoner. På dette kunne hun tjene fra 20 kroner og ned til 2 kroner. Sammen med daværende ekte-mann, litteraten Leif Scheen, opprettet

hun en teatergruppe for ungdom fra arbeiderklassen. Hun hadde tro på at kultur kunne forandre samfunnet, virke bevisstgjørende på folket. Foruten amerikaoppholdet hadde hun flere reiser i Sovjetunionen bak seg. Når hun forteller fra sine opphold i Amerika og Sovjetunionen, blir det sagt at hun svartmaler forholdene i Amerika mens hun roser forholdene i Sovjetunionen.

I Oslo prøvde hun seg som skuespiller ved teater og film, men mente selv at hun ikke passet som skuespiller. Hun hadde en rolle i Det Nye Teaterets første

oppsetning av skuespillet *Ungen* av Oskar Braaten og spilte her sammen med Ragnhild Hall. Anmeldere av dette stykket skriver at hun gjorde seg fordelaktig bemerket. I filmen *Det gryr i Norden* som handler om fyrstikkarbeidernes streik, hadde hun en rolle som en av lederne i streiken. Også nå var det mange som mente at Solveig Haugan hadde talent som skuespiller, men at hun ikke fant seg til rette.

Etter at hun hadde sluttet som skuespiller i 1925, skrev hun noe som hun viste til Rakel Grepp, journalist i Arbeiderbladet. Dette ble tatt inn i "Lørdagskvelden", en fast spalte i Arbeiderbladet. Rakel Grepp kjøpte etter hvert en del av arbeidene hennes. Solveig Haugan arbeidet også i Arbeidermagasinet som oversetter og korrekturleser - foruten at hun skrev noveller og føljetonger som ble tatt inn. Dette skjedde mellom 1928 og 1953.

Bjarne Restans karakteristikk av noe av det redaksjonelle miljø på en magasinfor side 1941. Fra venstre til høyre og videre nedover: Nils Johan Rud, Synnøve von der Lippe, Gunnar Frøishagen, Oddvar Lamer, Solveig Haugan (i iskremboden), Arne Paasche Aasen (med lyren), Georg Svendsen, Mai Lindegård og Aasta Holth (på stubebrettet), Alexander Arntzen, Rose Svendsen, Arthur Omre, Yngvar Hauge, Bjarne Restan, Bjørn Rongen, Sigurd Lybeck, Kaare Espolin Johnson (med barberbladet), Trygve Mosebekk, Anders Bjørgaard, Borghild Rud, Kristian Kristiansen.

Tegning fra Arbeidermagasinet. Solveig Haugan som isselger-sken øverst til høyre. Fra Nils Johan Rud: *Av et halvt hundre år*.

Det finnes få ting i kildene av personlige uttalelser som gjør at en blir bedre kjent med henne som menneske. Jeg har imidlertid klart å spore opp noe: I en presentasjon av henne i Arbei-

dermagasinet nr. 4 1933 sier hun blant annet følgende: "Noe jeg ikke liker spesielt: Strømpevask, liberale teologer og velgjørenhetsdamer". - Jeg ser ikke på

Solveig Haugan som mannehater, men følgende replikk stammer fra henne: ”Og Gud så at det var for godt for mennesket å være alene, og han tok de ytterste av kvinnens halehvirvler og skapte derav mannen”.

Solveig Haugan var gift tre ganger i følge Åsta Holth, forfatter og medarbeider i Arbeidermagasinet. Like før krigen giftet hun seg med Ole Karlsen, en kommunist som kjempet som frivillig i den spanske borgerkrigen. Da Norge ble okkupert av tyskerne under andre verdenskrig, ble både hun og mannen involvert i motstandsarbeidet. Under Rjukansabotasje i 1942 ble Ole Karlsen tatt som gissel og skutt av tyskerne.

Solveig Haugan ble også tatt til fange da hun gikk til Victoria Terrasse for å høre nytt om sin mann. Først var hun på Grini. I 1943 ble hun sendt til Ravensbruck. Her kommer det frem at hun holdt foredrag for andre norske som var i leiren - hovedsakelig om forfatteren Nils Johan Rud og Nordahl Grieg. Flere ganger stod hun på likvideringslisten, men hun klarte ved andre fangers hjelp å unngå likvidering. Noe som berget henne, var at hun skaffet seg et armbind som var merket leirpoliti. Hun kom hjem i 1945. På grunn av ekstremt dårlige forhold i konsentrasjonsleiren hadde helsen hennes fått en knekk. Da hun kom fra leiren, hadde hun tyfus.

Etter krigen fikk Solveig Haugan tak i et lite hus på Nordstrand i Oslo. Hun fikk

med tiden kreft og døde i Russland i 1953. Dit kom hun fordi en russisk venninne av henne, Nina Krymova, mente at russiske leger kanskje kunne kurere sykdommen hennes. Nina Krymova var den som oversatte boken *Av jord er du kommet* til russisk. Solveig Haugan kom hjem til Norge, i følge forfatteren Nils John Ruud i en av disse fargedekorerte russiske urnene som bærer den dodes portrett i emalje. Det ble sagt at hun til det siste beholdt et lyst humør. Selv da det bar mot slutten, var det hun som trøstet og oppmuntret de som besøkte henne. I minneord om Solveig Haugan sier Olav Dalgaard følgende: “*Av jord er du kommet* er et av de betydeligste sosiale vitnemål som er blitt tilført norsk litteratur etter krigen”.

Solveig Haugan var en sterk personlighet. Hun gjorde inntrykk på folk som kom i kontakt med henne. Det kommer frem fra de som kjente henne, blant annet Nils Johan Rud, at hun fikk gjennomgå mer enn de fleste. Hun må ha hatt harde år i Trondheim og Strinda som bortsatt unge og etter hvert med arbeid i ulike underordnede stillinger.

Mangel på tro på seg selv som skribent gjorde kanskje at hun ikke dristet seg til å gi ut mer enn en roman. *Av jord er du kommet* var det veldig om å gjøre for henne å få skrevet og gitt ut. Hun ville gi folk en forståelse for miljøet hun kom fra, og hvordan dette hadde vært med på å bidra til at hun ble kommunist.

Skuespill, føljetonger og noveller

Etter at jeg hadde lest *Av jord er du kommet*, ville jeg bare lese mer av Solveig Haugan. Etter hvert kom jeg under vær med at hun hadde skrevet et skuespill, *På Kobberstad*, samt ca. 150 noveller og føljetonger - for det meste i *Arbeidermagasinet* som etter hvert skiftet navn til *Magasinet for alle*.

Dessuten har hun skrevet flere beretninger fra sine reiser i USA, i Sovjet - samt en del skildringer fra sitt opphold i Ravensbruck. En av grunnene til at Solveig Haugan ikke ga ut mer enn en roman, var at hun først og fremst var avhengig av skrivingen som et levebrød. Det hun skrev, måtte derfor være leservennlig og salgbart, slik at det kunne bli tatt inn i ulike magasiner og gi inntekter.

Skuespillet *På Kobberstad* ble oppført 25 ganger på Trøndelag Teater i 1941 og ble meget godt besøkt. Stykket ble både spilt og var skrevet på dialekt. Det handler om en storbonde som ligger og skal dø, og som etterlater seg alt han har av verdier i et fond som skal gå til utdanning av ungdom i bygda. Stykket har en dyster undertone og slutter med at gården med dette testamentet går ut av slekten. Både datter og slekt ellers går glipp av en fet arv.

De fleste av Solveig Haugans noveller og beretninger har ikke kommet ut siden

den gangen de ble trykt for første gang. Bare tre noveller har jeg fått tak i. De ble trykt opp en gang på syttitallet. I *Noveller fra Arbeidermagasinet/Magasinet for Alle* forekommer novellen "En skalp". Den gir blant annet en meget god beskrivelse av hva det ville si å være hushjelp i tredveårene. Hushjelpene i denne novellen sitter på rad og rekke og skal inn til fruene på jobbintervju. De unge jentene blir kryssforhørt, til dels meget krenkende. Det blir blant annet forlangt at de skal være helt friske. Det samme kravet blir ikke stilt til herskapet, og mange av hushjelpene havner hos familier med smittsomme sykdommer.

I samme novellesamling forekommer følgende novelle: "Har du hørt om n`Malakov" fra 1935. Novellen handler om en russisk flyger - en fattiggutt fra Sovjetunionen som kommer seg frem og blir flyger. Denne historien blir formidlet av en fattigunge på blåbærtur til to motløse arbeidsledige menn, som også er ute etter å plukke blåbær som de håper å få solgt.

Novellen "Det en får giendes, må en annen kjempe seg til" fra 1938 er om en odelsjente som ikke får gården da moren omsider etter mange år får en gutt. Jenta, sur og lei seg fordi hun fra å være odelsjente blir redusert til vanlig tjenestejente i sitt eget hjem, flytter snarest mulig hjemmefra og tar seg arbeid et annet sted. Hun drømmer om å spare for å kjøp-

pe seg en egen gård, og den skal bli mye finere enn den gården broren arver.

Omtaler

Når en leser Åsta Holths omtaler, kommer det frem at hun synes at mye av det Solveig Haugan skriver, kan sammenliknes med Olav Duun. Odd Solumsmoen gir boken til dels en positiv omtale, men mener at det får være måte på dystre sosialrealisme og glorifisering av kommunismen som middel til endring i samfunnet. Da *Av jord er du kommet* kom ut i 1953, var tiden preget av frykt for kommunismen. Dette kan være grunnen til at romanen den gangen ikke ble satt tilstrekkelig pris på. I 1975 da boken ble gitt ut på nytt, ble den satt mer pris på. Den andre utgaven har et etterord av Inger Hagerup.

Ellers vil jeg nevne at det i *Et annet språk - analyse av norsk kvinnelitteratur* ved Merete Rød Larsen forekommer en del negative reaksjoner. Merete Rød Larsen synes at forfatteren gir Tea - en utslitt småbrukerkone, ikke særlig klassebevisst - en alt for stor plass.

For min del synes jeg at bøker hvor personene "løper av gårde" med en forfatter, i dette tilfelle Tea, er med å gjøre en bok spennende.

Nils Johan Rud var i mange år redaktør i Arbeidermagasinet. Han sier at Solveig Haugans noveller og føljetonger er av vekslende kvalitet, men at hun aldri skrev dårlig. Mat på bordet og betaling

av regninger gjorde at Solveig Haugan heller skrev noveller og korte historier hvor hun kunne få inn penger med en gang, fremfor å legge arbeide i en roman som kunne gi perioder uten inntekt, og som kunne stå i fare for å bli refusert. Nils Johan Rud mente også at mange av novellene og føljetongene kunne blitt til romaner.

Jeg synes at Solveig Haugan, med det hun skrev, i stor grad har bidratt til et levende inntrykk av livet på Strinda rundt århundreskiftet. Når jeg nå går tur på Strinda, har jeg fått en ganske annerledes følelse av å kjenne en del av bygda, av å kunne identifisere meg med det stedet jeg vokste opp og hvor jeg i dag bor.

Litteraturliste:

Solveig Haugan: *Av jord er du kommet*, Falken forlag, 1953.

2.utgave, Pax forlag A/S, 1975. Etterord av Inger Hagerup.

Solveig Haugan: *På Kobberstad* (manuskript)

Solveig Haugan:

"Har du hørt om n`Malakov".

"Det en får giendes, må en annen kjempe seg til".

"En skalp". (fra Arbeider-Revy nr 23,1934) (*Noveller fra Arbeidermagasinet/Magasinet for Alle*, 1975)

Nils Johan Rud: *Av et halvt hundre år*. Gyldendal 1973.

Geir Berdahl: Fra *Profil* 33 nr 2 1975: "Solveig Haugan"

Petter Larsen: “Om Solveig Haugan Av jord er du kommet“ (kronikk i Arbeiderbladet, 13. mars 1975)

Åsta Holth: “Solveig Haugan” (artikkel)

Aud Nordberg: *Tea og Brita - to kvinner i et tidedverv. Strukturer i romanene Av jord er du kommet av Solveig Haugan og Løksdalsfolket av Gro Holm.* Hovedoppgave UNIT, 1977.

Helge Sandnes: *To ”glemte” forfattere fra vår nære fortid: Solveig Haugan og Johan Simensen.* Hovedoppgave UNIT, 1979.

Merete Rød Larsen: “Kvinnebevissthet og klassebevissthet. Om Solveig Haugans roman Av

jord er du kommet” (Et annet språk. Analyser av norsk kvinnelitteratur, Pax 1977).

Arbeidermagasinet kom ut i Oslo i 1927 og gikk inn i 1970. Underveis skiftet bladet navn, og det nye navnet ble Magasinet for Alle. Redaktør fra 1932 var forfatteren Nils Johan Rud. Det ble etter hvert et blad hvor så vel unge, ukjente forfattere som etablerte forfattere fikk antatt det de skrev – for eksempel lyrikk, betraktninger, reiseskildringer, samt noveller og føljetonger.

Lise Hartmann Flood har arbeidet som lærer og logoped i Trondheim kommune.

Strinda ca. 1911. Utsikt mot nord. Lengst til høyre er pipene til Strinden Teglverk som startet i 1899 og ble nedlagt i 1975. Vi ser også Strinden (Moholt) kirke, og til høyre for den forsamlingslokalet Veiskillet (eier Strindens avholdslag) og Voll gård (Statens forsøksgård fra 1911). I forgrunnen eiendommen Kåret og området hvor Othilienborg borettslag er nå. Postkort utlånt av Jon E. Kvistedal.